

Moc a nihilismus

Autor: Anna Hogenová

Abstract

Power and nihilism. – Text refers to connection between ontological substance – the will to power and nihilism. The basis creates the Nietzsche's and Heideggerian's thinking.

Keywords: power, will to power, nihilism, die Machenschaft, das Gestell

Klíčová slova: moc, vůle k moci, die Machenschaft, das Gestell

Ve vědách, které jsou schopny popisovat pouze jsoucna, se musí bytí ukazovat jako nicota. Pak je člověk jen „*Platzhalter des Nichts*“. (Heidegger 1967: 247) Jen při porozumění této poslední větě můžeme porozumět planetarismu, jenž vše nivelizuje, zjednodušuje, protože jinak se nemůže po celé planetě rozprostít vůle k moci několika, či jen jednoho machthábra. Řeč může být jen tam, kde je původní otevřenost, jež je podmínkou řeči. Touto otevřeností je neskrytost, alétheia. Pravda a bytí jsou totéž. Na tuto myšlenku, snad nejvyšší ze všech, přišli již dávno Řekové a kdoví, kdo na to přišel ještě před nimi. Filosofie nemá v sobě pokrok jako chemie a vůbec přírodní vědy, filosofie je založena na methexis, na sdílení toho, co je totéž.

Heidegger téměř prorocky prohlásil: „To zůstávající a v tomto zůstávání na člověka čekající bytí je nutno dovést k řeči, to je věc myšlení. Proto říkají podstatní myslitelé stále totéž. To ale neznamená stejné.“ (Heidegger 1967: 193) Opět se dostáváme k „totéž“ a k „stejně“, obojí není totéž, je mezi nimi podstatný rozdíl. „Totéž“ je temporální, „stejně“ je v sukcesivitě aristotelského časování. V běžné logice se s tímto rozdílem nesejdeme. „Poselství v říkání je poselstvím pravdy a to je první zákon myšlení, nikoli pravidlo logiky, ta se může stát pravidlem teprve ze zákona bytí.“ (Heidegger 1967: 193–194)

Pravda a bytí je totéž, nejsou jen stejné; proto je každý boj proti pravdě předem prohraný; chce to jen čas někdy dlouhý. V tom spočívá moc pravdy a moc Ideje, řečeno s Janem Patočkou. Z toho je také třeba žít ve chvílích, kdy se vše ztrácí a všude člověk prohrává. Zdání (doxa) je opravdu Májiným závojem, skrytostí původní skrytosti. Neskrytost je jednoduchá a sebedávající, ovšem cesta k ní je dvakrát skryta. Jednou je to doxa a pak je to jednoduchost pravdy samé, jejíž vznešenost je v tom, že je tak jednoduchá a prostě se dávající, že běžný člověk tomu uvěřit nemůže, není schopen. Čeká složitost, sofistickovanost, sukcesivitu nesmírně dlouhého procesu. Ovšem pravda nemůže být složitá, naopak, kde je složitost – tam se lže vždy. Heidegger to krásně precizuje: „Méně filosofie, ale více pozornosti k myšlení: méně literatury, ale více péče o písma.“ (Heidegger 1967: 194)

Jsou filosofická učiliště, kde student musí za krátkou dobu přečíst díla, která do sebe dostává po léta. Porozumět I. Kantovi či E. Husserlovi, o Hegelovi nemluvě, chce mnoho času, pokorného času, což znamená jediné: nespěchat! Každý spěch je ztrátou,

nenapravitelnou, protože příležitost k vhloubení do myšlenky byla překryta něčím vnějším, něčím doxickým – kauzalitou běžného denního provozu, způsobem, jak jsme zanořeni v aristotelském čase, jenž je číslem pohybu. Náš pobyt (Dasein) překrývá a nemůže nepřekrývat to podstatné.

Pocitujeme podivný nihilismus, pravda kolem nás se vytratila, krásno je nahrazováno nálepkami machinálně konstruovaných obličejů bez ducha, těla jsou „vystrkována“ jen jako vydrážďení vůle a chtivosti. Ztratili jsme jednoduché a prosté dobro, které je podmínkou života. K tomu ale Heidegger přidá tento postřeh: „Nihilismus sám je stejně nevinný jako to, co vyvolává rakovinu.“ (Heidegger 1967: 215) To, co vyvolává rakovinu, je samo o sobě nevinné, stejně tak i nihilismus. O všem rozhoduje podstata bytí, jinak řečeno o vstupu do zjevu rozhoduje pozadí, které nechává tvar vyvstat, ukázat se – fenomenalizovat se.

Podstatou bytí dnes jsou jsoucná v prostoru a v čase, o ně jde především! Jde o karteziánský rozvrh podstaty bytí, protože jen to, co je jasné a ohraničené, přináší jistotu, a dnes je pravda jen a jen jistotou. Proto chceme vše ohraničit a učinit verifikovatelným či falzifikovatelným, především tzv. hodnoty, jež dnes nejsou nic jiného nástroje ideologií.

Podle Ernsta Jüngerů (*Der Arbeiter*) je tvar zdrojem smyslu, Heidegger se k tomuto tvrzení rád připojuje. Pak tu ovšem zůstává v pozadí myšlenka, že kdo tvoří tvary, ten tvoří smysl našich životů.

Moc přichází z tvaru. Kdo nám podsouvá tvary, ten nám vládne. „Der Arbeiter“ není „dělník“, jak to často nacházíme v překladech, je bytostí, jež tvary trpně přijímá, a to může být i slavný vědec. Jde o to, jak člověk rozvrhuje svůj život, jde o jeho Dasein. To znamená, „přirozený svět“ nám může být podsunut, aniž bychom si toho všimli. K tomu Heidegger naprosto geniálně podává vysvětlení: „Nikoli jáství jediného člověka ono subjektivní, egoita, nýbrž předem zformovaná praesence lidského typu tvoří tu nejzjevnější subjektivitu, jež v završení novověké metafyziky k nám přichází a skrz její myšlení se nám představuje.“ (Heidegger 1967: 224) Proč se o tom tak málo ví? Jsme typizováni ideologiemi politickými i ekonomickými; tyto typy jsou ony tvary, o nichž se zde hovoří.

„Přirozenost“ je doxický fenomén, jde o zdání. Proto je nevyhnutelné vrátit se k prameni, z něhož náš život pramení, tzn. vrátit se k věcem samým. O věcné myšlení jde od počátku, tak je totiž porozen, počat pramen, původ. Není to začátek, jenž je voluntativně vsunut do sukcese příčin a následků. Ze začátků vznikají ideologie, proto jsou koneckonců jen prostředkem k manipulaci s ostatními.

Heidegger vyslovuje podivné tvrzení: „Při zážehu tvar jakožto pramen smyslu je legitimací bytí jsoucn.“ (Heidegger 1967: 225) Jen v této poloze se můžeme vrátit k Anaximandroví a jeho peratické podobě jsoucn, jež se vytrhují přijetím tvaru z apeironu a musejí za to platit daň (díké).

Descartes tento tvar našel „v subjektivitě subjektu, v ‚ego cogito‘ konečného člověka“. (Ibid.) Co je tedy subjektivita subjektu, čím je založena? Je to tvar – typus, přináležející subjektu, nic jiného! „Praesence tvaru toho, jímž je nazván ‚der Arbeiter‘ je moc.“ (Heidegger 1967: 226)

Praesence a temporalita je totéž. Jde tedy o typus, který je vytvořen z podstatné minulosti (die Gewesenheit), z přítomnosti a z rozvrhu budoucnosti. Přesně toto pociťujeme každý jinak, ale přesto všichni, jako to, do čeho jsme byli vrženi, aniž bychom s tím předem souhlasili. Je to trochu podvod, jen neznáme viníka. Totální pracovní charakter je signum dneška, ovšem to není nic jiného než vůle k moci.

Vůle k moci se ukazuje jen ve skutečnosti skutečného, v účinné skutečnosti, protože ta je nejskutečnější, je nejjistější, je verifikovatelná, je falzifikovatelná. Soustřeďuje se jen na jsoucná. To je naše současnost.

Svědectvím tvaru a jeho moci je bolest. Pokud nás něco bolí, znamená to jediné: to, co nás bolí, chce opustit svůj tvar, chce se vrátit do beztvorosti, do apeironu, do bytí samého, je návratem do nicoty, do nietzscheovského nihilismu. Kámen nepřipouští nečistotu, proto kamenné nástroje byly odjakživa používány v medicíně, i v kuchařství.

Bolest je rozdíl sám, je dokonaným rozdílem, proto se od všeho odděluje, i od našeho těla se odděluje bolavý orgán, nechce již být v jednotě s ostatními orgány těla. Isonomia je narušena a člověk je ne-mocen, tj. jeho možnosti jsou omezeny, jeho život je narušen, harmonie je pryč. Kámen se odděluje od všeho, i od nečistoty, proto je hluboká myšlenka obsažena v názvu knihy *Kámen a bolest* od Karla Schulze.

Usebrání do původní jednoty je nazváno řecky „legein“, od toho „logos“ ve všech svých rozvětvených významech. Bolest je řecky „algos“, všichni známe lék algenu, známe význam slova „analgetika“, jež označuje souhrnně všechny léky proti bolesti. Bolest je opačný význam ke slovu „legein“, ke slovu „logos“, což na první pohled čtenáře zarazí. Vždyť předpona „a-“ znamená v řečtině negativum. V bolesti nejde o usebrání, ale o opak tohoto směřování, tohoto pohybu. Pokud je bolest opakem „legein“, pak je ale také cestou k legein, protože je privací usebírání a usebrání. Stejně jako smrt je privací života, proto opakujeme, definici smrti poznáme jen z definice života a život je důležitější než smrt, protože bez života není ani smrti, ale opačně to nejde.

Pokud v sobě necítíme privaci bytí, nebudeme se filosoficky tázat, budeme se tázat jen vědecky v koherenci k systému pravidel, vymezujících horizont vědeckého tázání. To znamená, naše myšlení se bude realizovat jen v představách a tam, kde představy budou chybět, se myslet prostě nebude. Totální pracovní charakter si vyžaduje takové poznání, potřebuje jen představy, proto i hodnoty se stanou objekty představ, nakonec začnou hrát roli prostředků manipulace s lidmi. „Roste poušť“, jak nám někde připomíná Nietzsche a po něm i Heidegger. Nihilismus v tisícerých podobách se rozprostírá uprostřed našich životů, má podobu nudy, nesmyslnosti, prázdnoty, strachu. Formy nihilismu se obměňují. Heidegger to doplňuje: „Vůle k moci je vůle, která chce samu sebe.“ (Heidegger 1967: 241)

Pokud vůle k moci chce již jen sebe samu, pak se nemůže podstata bytí neproměnit v čiré nic, a tak tomu i je. Tlak být stále lepšími a výkonnějšími je vnějším projevem fenoménu „Übermächtigkeit“, jež naprosto jednoznačně vládne v totálním pracovním charakteru dneška. Současný člověk je otrokem zvláštního druhu, neví o svém otroctví, neví o tom, že o tom neví, žije ve skrytosti, která je ještě jednou skryta. Naparuje se nad dějinami a vzývá budoucnost liberálního charakteru, protože jen v takovém postoji nachází podstatu své svobody a demokracie.

Kierkegaardovská nivelizace jsoucen, kladoucí vše do jedné platnosti, je základnou nihilismu. Každý je nejlepší, neexistují normy, nemají svůj kontrolovatelný pendant v oblasti jsoucen, nedá se na ně položit ruka, nedají se měřit. „Vůle k vůli chce vše jsoucí jen proniknout a ustanovit v jednotné formě.“ (Heidegger 1967: 242) To je podstatou i kierkegaardovské nivelizace, kterou tento dánský myslitel kolem sebe vidí, cítí a potkává.

Neskrytost je vždy skryta a dostaneme k ní jen cestou toho procesu myšlení, kterému Heidegger říká „das Andenken“. Jaké je to myšlení? Je to myšlení, které není čistou reflexí toho, co dává přítomnost, ale toho, co se k této přítomnosti pojí z minulosti, z podstatné minulosti; jde o „die Gewesenheit“. „Das Andenken“ je dílem Mnemosyné, dílem zachraňující paměti, která nás přivádí k počátku, k prameni, jenž nesmí být zapomenut. Přítomnost vyvolává „das Andenken“, a proto nás upomíná na neskrytost, jež je překryta každodenností. K neskrytosti, kterou zastírá denní provoz, patří i naši mrtví, nejsou úplně pryč. O tom nás poučila už Sofoklova *Antigona*, ale zdá se, že to k pochopení vůbec nestačí.

„Hledisko vědeckého představování zná jen jsoucna, proto se bytí, které není žádným jsoucnem, musí jevit jakožto nic.“ (Heidegger 1967: 246) Zde se rozprostírá poušť, která roste!

„Velká osamělost jednotlivce patří k charakteristikám doby. Je obklíčen, sevřen strachem, který se proti němu sune jako zdi.“ (Jünger 1994: 38) V tom se objevuje ona poušť, o níž byla nahoře řeč, proto lidé potřebují se občas schovat do rauše, užít si to! V neschopnosti vydržet každodennost bez rauše se objevuje bolest a zoufalství. Lidé se chtějí pojistit, nejvíc potřebují jistotu. Ale úkolem života lidského je unést nejistotu existence, vždyť jsme vrženými bytostmi. Velmi často špatně usínáme, teprve v té chvíli si uvědomíme Spinozovu radu, že musíme pečovat o svou radost, o malé radosti ve všedním dni.

Je třeba rozlišovat mezi motivem a kauzalitou. K motivu patří vždy „Weltbezug“. (Heidegger 1987: 26–27) K motivu vždy patří arché, telos i situace přinášející vějíř možností, které je třeba řešit (dynamis). Motivy zajímají psychoterapeuta, není to jen kauzalita, ta je prostředkem pro popisy přírodních souvislostí ve vědách. Právě výlučné využívání deskripce kauzálního typu přispívá k nivelizaci procesualit, a tím i k inauguraci nihilismu kolem nás.

Na první straně *Der Wille zur Macht* Nietzsche píše: „Co jsem vyprávěl, jsou dějiny příštích dvou století. Popisují to, co přijde, co nemůže být jinak: Příchod nihilismu.“ (Nietzsche 1939: 1)

„Tento nihilismus není omylem nedostatečné saturace sociálních potřeb, ani fyziologické zrůdnosti, není zapříčiněn korupcí.“ (Nietzsche 1939: 7) Podle autora tohoto spisu je nihilismus dílem odhodnocení nejvyšších hodnot. Z čeho pochází toto odhodnocení? Z toho, že chybí cíl, chybí eschaton, řečeno s Václavem Bělohradským. Nietzsche precizuje: „Výsledek: Víra na kategorie rozumu je příčina nihilismu. Poměrujeme svou hodnotu s hodnotou kategorií, jež se vztahují na fingovaný svět.“ (Nietzsche 1939: 16) Všechny hodnoty, kterými svět řídíme, jsou založeny v perspektivách, v pozadích, která nejsou pravá. Falešně projikujeme hodnoty do našeho přirozeného světa. Nietzsche dokonce dodá: „Jde vždy o hyperbolickou naivitu lidí, klást sebe samé jakožto míru věcí.“ (Nietzsche 1939: 17)

Jako velmi často se ukazující rozpory v Nietzscheově díle, i toto je rozpor, poukazuje na nesmyslnost platnosti Prótatorovy „Homo mensura“, ale přitom víme, že legitimním hodnotovým zdrojem pro život všech je u Nietzscheho vůle k moci u samotných machthábrů. Chybí referent platnosti hodnot, není konečný eschaton, chybí absolutní inerce – referent pro možný pohyb, jemuž říkáme platnost a o níž se vedou spory odedávna až dosud.

V úvodu ke své knize nás Heidegger přivádí k této myšlence: „σωφρονειν αρετή μεγαυτη αληθεια λεγειν και τοιειν κατα φυσιν επαιοντας. To podstatné, čeho je člověk schopen, je podstatné myšlení o celku, toto vědění je moudrostí, říká neskryté jakožto neskryté a činí vše přiměřeným vládě věcí, jimž naslouchá.“ (Heidegger 1983: 42) Není snad hlubší a krásnější myšlenky vůbec, alespoň ve filosofii. Znat celek je to nejvyšší. Není snadné jej znát, proto se jmenuje schopnost o celku vědět „Besonnenheit“ (rozumění z ozáření sluncem). Tato schopnost se nedá žákovi předat v podobě definice, v podobě věci, kterou vsunete do jeho ruky. Tak si to představují karteziáni dnešní doby, ale to je právě onen prubířský kámen filosofie, zde se láme pozice antropologa do pozice filosofa od nejstarších dob do dneška.

„Ne-moc“ je nemohoucností vědět o tomto celku, je neschopností být ozářen celým sluncem a dobře tomu porozumět. Pokud tento celek opouštíme, přichází bolest. Bolest je přece rozdíl sám. „Bolest je spára.“ (Nietzsche 1959: 27) A každá spára je normální trhlina a každá trhlina trhá celek, jenž jest „parmenidovsky“ jeden. Tato jednota, tento celek, není kvantitativní jednota, protože kategorie kvantity je podrobena předpokladům prostoru a času, jde o jednotu, která je před časem a prostorem; dá se myslet jen velmi nesnadno, proto zde mluví Heidegger o „die Besonnenheit“. Nevystačíme jen s kategoriemi logiky, v tom má Nietzsche pravdu. Nietzsche přesně vykládá: „Výsledek: Víra na kategorie rozumu je příčinou nihilismu. Poměřujeme hodnoty s kategoriemi, jež se vztahují na fingovaný svět.“ (Nietzsche 1939: 16)

Nietzsche nevěří na herakleitovský celek, na parmenidovské Jedno. Proč? Protože neuznává transcendenci, bytí a dění v „jeskyni“ bez transcendence je vše. Tak myslí F. Nietzsche, pak ale je vše jen důsledkem tohoto bytného předpokladu. Ratio essendi a ratio cognoscendi je třeba rozlišovat, pokud není tato podmínka splněna, filosofie se proměňuje na vědu, kde nejde o nálezy neskrytosti, ale o naplnění ideálu správnosti (orthotés), v podstatě jde o koherenci s předem platným systémem kategorií, zcela ve smyslu nietzscheovské kritiky, viz výše. Taková filosofie se pak stane ideologií; dříve či později. Aby se filosofie nestala ideologií, je třeba nalézt cestu k tomu, čemu Heidegger na mnoha místech říká „die Fuge“ (spára). Je to cézura mezi bytím a jsoucný, je to ontologická diference, je to fuga mezi vstupem skrytosti a výstupem do neskrytosti herakleitovského ohně, je to napětí mezi obloukem a tětvou herakleitovského luku, kterým Artemis a Apollón střílejí do svého cíle. My dodáváme: je to i člověk se svou schopností řeči, která jej dovádí za rescendenci, k bytí samému.

Možná, že mají pravdu někteří slavní biologové (holandský anatom L. Bolk aj.), pokud tvrdí, že člověk je slepou uličkou v Darwinově evoluci, protože člověk je skutečně bytostí na rozhraní rescendence a transcendence, a to i když o tom vůbec neví. Jeho schopnost řeči je schopností transcendentovat, můžeme pojmenovat i to, co si nelze vůbec představit, proto je představové – karteziánské myšlení opravdu je nedostatečným přívratem k sobě samému, ke světu k celku bez marga.

Ruka našeho těla ohmatává jsočina v prostoru a v čase, v rescendenci, slovo „ohmatává“ i to, co si nelze představit, protože to není žádným předmětem, např. bytí. Kdy je člověk bolestí? Když ztratí celek bez marga, když se vztahuje jen ke jsočnům, která jej nutí stále bojovat o jsočina či o jejich zástupce, totiž o peníze, politickou, ekonomickou moc. Jde o rozdíl mezi ontickým a ontologickým myšlením, k němuž patří i hodnocení. Člověk je šípem mezi obloukem a tětivou luku, je spárou mezi hořícím dřevem a ohňovými plameny, které z hoření se rodí. Jeho zoufalství je založeno tím, že je zataven jen do jsočnen a jejich platnosti. Tomuto přecházení ze skrytosti do neskrytosti říkali staří Řekové φυσικς (fysis). Jinak řečeno, člověk je přechodová bytost.

Φυσιολογοι – fyziologové byli těmi, kteří se původně tázali po jsočím v celku. Tento celek, jak my často říkáme „bez marga“, je skryt a musí být ze skrytosti vytržen. Pro Řeky byl tímto celkem růst – rašení (φυσικς). Teprve z tohoto celku se pak Platónovi ukáže anamnésis jako loupež, která je učiněna na skrývání. Vždyť to, co je pravé, se rádo skrývá a vždy se skrývá. Pravda se neukazuje jen tak, vyžaduje celého člověka, to věděl Patočka, věděl to Heidegger. „Vyzvánění ticha není nic lidského.“ (Nietzsche 1939: 30) Čím ticho „vyzvání“? Jedině bytím samým, jediné těmi, kteří jsou již v „Unterwegs“ (pod cestou). Naši mrtví jsou v jiném světě, kdo ví, jaký je; přesto nás svým tichem volají. Na to by Heidegger poznamenal: „Vyšší a mocnější než otevřenost dne, je neukazující se (skrytá) harmonie.“ (Heidegger 1983: 44)

Proto je tak důležité „Andenken“ (památka). Hölderlinovo básnění je prosté. Jen jdeme po pomalých stezkách a necháváme na sebe přicházet vítr, který vyvolává v nás památku na zasutá dobra, jež jsme kdysi prožili, kdysi prožili a vůbec nepochopili. Teprve teď víme, že tyto laskavosti nás drží při životě. Jsou to záchranné čluny pro naši životní pouť, proto jsou tu slavnosti. Nemají jiný význam, než nám přinášet „das Andenken“, památky tohoto druhu. Jsou to sny, podobné těm, které k nám přicházejí ve spánku. Ukazuje se, že sny nemůžeme dedukovat z vědomí a z vědomých stavů, jak je tomu ve vědě. Jsme i jinak, než jako předměty k popisu fyziologických a následně psychických funkcí. K tomu je ale zapotřebí mít odvahu.

Každá skutečnost „večnivá“ do možností, proto je každý urputný realismus v podstatě trošku naivní. Žijeme více ve světě možností, než ve světě skutečností. Jsme přechodovými bytostmi, a proto jsme náchylní k omylům, jimž se vyhnout nelze. Každý neomylný člověk, je v podstatě tak trochu budoucí tyran, je tyranem o sobě, zatím není tyranem pro jiné, řečeno hegelovsky. Sny jsou životem v reálných možnostech a v ideálních skutečnostech, jsou daleko důležitější než vše ostatní, nejsou jen pěnou na moři, jsou vlnami, jsou elementem samým. Zdají-li se nám sny, které jsou zatížené nedostatkem logiky, řádu, pak jsme vláčeni okolnostmi a moc dobře, někde na dně naší duše, víme o tom, že se nedá toho moc dělat. Prostě, je tu něco silnějšího, než naše chtění, a my se musíme podřídít. V tom spočívá podstata opravdové pokory, nikoliv té naprogramované, která má někomu vytvořit předpoklady, aby mohl s lidmi manipulovat.

Dnes žijeme v nihilistické době, Nietzsche se nemýlil. Je tolik pravd, kolik je lidí, což je samozřejmě nesmysl, protože již úvodní teze nesmyslnost dokládá. Pokud by každý měl pravdu, nemohla by platit věta, že každý má pravdu. Mezi lidmi se rozprostírá zvláštní typ bolesti, není fyzická, i když do fyzické bolesti přechází. Jde o „blbou náladu“, o níž mluvil již Václav Havel. Není náhoda, že tato zvláštní bolest dostala tento název, je neurčitá, a přesto jde o palčivou bolest. Lidem, jakoby proti jejich vůli, dochází, že čím více budou pracovat,

tím více budou platit různým složkám v systému, v němž participují jen jako výkonné a výkonové figurky. Velmi bolestivě chápou, že poctivý život se stal reliktem zpátečnictví, trapné zastaralosti. Není nám pomoci! V tom je podstata nihilismu. Vše slouží předem platnému systému, který se stal dogmatem tzv. modernity, postmodernity atp. S čím jsme se zde setkali? S ničím jiným, než s fenoménem „das Gestell“, který fenomenologie zná již téměř sto let, s fenoménem „die Machenschaft“.

Je naším údělem nevidět to, co je nejbližší před našima očima, nerozumět tomu, co nás bezprostředně má ve svých pařátech. Člověk je naprosto slepý, i když vidí svýma očima perfektně. Co se to stalo? Nic jiného než proměna podstaty bytí ve vůli k moci, jak nás o tom zpravuje Nietzsche. Síla se stala osou všeho. Pokud se proměnila podstata bytí ve vůli k síle, pak je vše jen ontické, jsoucna jsou pro nás vším. Pak se i pravda proměnila jen na jistotu, jak nám předeslal svým gnoseologickým pojetím sám Descartes. Jeho „cogito, ergo sum!“ je apoteózou jistoty jako nejvyšší hodnoty poznávání vůbec. Již to není neskrytost, ale jistota, a s jistotou se dají dělat kouzla, jen to musíte umět. Jak se to dělá?

Recept je starý více než dva tisíce let, jde o sofistiku v praxi. Všechny hodnoty se dají zneužít ve prospěch nejbohatších a vládnoucích machthábrů, kteří nejsou vidět, nevíme o nich, ale hrají s námi se všemi jen loutkovou hru, na jejímž konci jsou jejich pohádkové a v podstatě úplně nesmyslné zisky. Planeta se stala jednou velkou vesnicí, kterou právě ovládají tito machthábři. Mohou si s námi dělat, co chtějí. Jejich vůle k vlastní vůli stačí, vše ostatní provedou jejich pokorní služebníci v médiích, v politice a v kultuře.

„Anything goes!“ – slyšíme na mnohých místech znovu a znovu opakovat. To, co přichází, je ten nejméně vítaný host – nihilismus a s ním spojené zoufalství, které nás přepadá jako lupič v noci a my mu nejsme schopni porozumět, to je smysl výše napsané věty. Mladí si uvědomují, že jejich život bude služba neznámým pánům a pokud budou plodit děti, bude se jen prolongovat tento stav beze změny. Z toho vychází jejich pocit nesmyslnosti, jenž je právě signum nihilismu. Mnozí budou tento stav popírat jen ze strachu, že by si jej museli uvědomit jako nezvratnost, s níž by si nebyli schopni jinak poradit, než zoufalství prostě přijmout. Člověk se bojí toho, že se bude bát, to tu ještě nebylo.

Ano, zbývá nám nádherné nebe, laskavé stromy a ticho trav; ovšem kdo z nás je schopen žít z tohoto obdarování?

Je to snad jediný protest oproti mytické, kolektivní mentalitě, která je nám podsouvána jako jediná samozřejmá skutečnost, a naším úkolem je tuto „skutečnost“ odskutečňovat – neantizovat. K tomu spotřebujeme spoustu životních a nenahraditelných sil, protože téměř každý je přesvědčen, že jeho vůle by se měla stát podstatou této kolektivity, protože má na to nárok své osobní pravdy. K tomu je třeba vědět, že odpovědi jsou tu před otázkami, to je asi nejdůležitější smysl Sartrový myšlenky o tom, že existence je před podstatou. Velmi nebezpečný se ukázal nominalistický empirismus, jenž bere slovo jako značku. To není náhoda, že znaky a značky jsou tak rozšířené všude kolem nás.

„Blbá nálada“ (termín Václav Havla) vzniká z tušení pasti, v níž opravdu se všichni nalézáme. Jde o „Übermächtigkeit“, což je fenomén, o němž Heidegger píše ve svých pracích, které jsou věnovány filosofii F. Nietzscheho.

„Wille zur Macht ist Übermächtigung der Macht.“ (Heidegger 1961: 268) Moc jakožto síla se ukazuje jen v růstu, nemá jinou možnost, nemá jinou platnost, nemá existenci, prostě síla bez růstu není vůbec. To je onen krucióální bod v dějinách evropské filosofie, jenž přinesl nihilismus, postmodernu v její pluralitě ze všech možných hledisek. Proto jsou všechny vylepšené výrobky vždy obtěžkány starými chybami a mají na kontě i nové. Proč je tomu tak? Moc se spěchá, všichni jsou neustále v kompetici. Žádné vítězství nemá delšího trvání než pár dnů, zevšední, vybledne, je znicotněno tisíci dalšími vítězstvími. Nikdo nemůže být nejlepší, protože ti dole chtějí být také nejlepšími, a protože neexistuje měřítko pro to „být nejlepším“, jsou všichni nejlepšími. A opět se k nám přiřadí představa náměstí, kde se všichni strkají, aby byli nejsilnějšími, jak to známe z Komenského *Labyrintu světa a ráje srdce*. Komenský ale o ontologické síle vůle k moci nevěděl pranic, ani nemohl, v jeho době to bylo jinak.

Současná ekonomie je machinální, protože se skrz ni provaluje vůle k moci. Dělá se to procesuálně, nominalisticky. Kdo ovládá formu procesů, ovládá celou ekonomii, proto mají takovou moc právníci, kteří uvažují nominalisticky, tj. vše zakládají na haecceitas, na „totosti“. Je možné na ni ukázat prstem, je verifikovatelná smysly, je falzifikovatelná empiricky. Tento postup, který je podporován i politicky, je největším zdrojem nespravedlnosti vůbec. Pak je možné vyvázat z viny i velké zločince, pokud proces dokazování jejich viny obsahuje právnícké chyby, byť by byly i formálního charakteru. To je ovšem z české právnícké proveniencie dobře známo. V takové společnosti nemůže nebýt „blbá nálada“. Hodnoty jsou katalyzující podmínky uskutečňování vůle k moci. Proto jsou hodnoty podsouvány jako samozřejmosti většině nesamostatně myslících jedinců, což není tak velká práce, když jsou pod dozorem všechna média, nebo jejich převážná část. To vše se dá studovat snad nejlépe na České republice.

To jsou důvody současné „blbě nálady“, která se projevuje ve strachu, v zoufalství, v sebeztrátě. Není to náhoda, že lidé potřebují čím dál, tím více psychoterapeuty.

„Das Streiten setzt einen gemeinsamen Seinsboden voraus.“ (Husserl 2008: 237) (Spor předpokládá společnou bytnou půdu.) To ovšem znamená, pokud není společná půda, pak se dialog vést nemůže. Co je to společná půda z fenomenologického hlediska? To je pozadí, kontext, celek, z něhož se spor jakožto spor ukazuje, vyvstává, fenomenalizuje se. Pokud je společná půda záměrně rozbita, pak je dialog nemožný, teprve na tomto základě je možno pochopit, proč mladí nekomunikují se starými, proč přibývá nekomunikovatelných anarchistů atp. Svět se dostává do babylonského sevření při zmatení jazyků. Dnes je to o to složitější, že nebyly zmateny jazyky, ale byly podsunuty cizí kontexty, jež byly mladými pod záminkou modernity a pod falešným předpokladem, že vše, co přichází ze Západu, musí být lepší, přijaty naprosto nekriticky, dětsky a hloupě. Teprve v tomto pohledu se nám ukáže, jak je nebezpečné chtít být za každou cenu moderní.

To, co pociťovala moje generace po roce osmdesát devět, nebylo nic jiného než platnost násilně podsunutého kontextu, který všechny věci, nám důvěrně známé, ukazoval v novém zrcadle, v novém kontextu. Najednou jsme zjistili, že mladý člověk, který po celý život byl podprůměrný, se stal váženou osobou s platem třikrát i čtyřikrát větším, než byly naše platy. Pociťovali jsme i pohrdání, vždyť jsme byli starými strukturami, které bylo třeba odstranit. Pociťovali jsme redundanci, o které jsme se nikdy předtím nedozvěděli, o níž jsme ani nikde jinde nečetli. Padla měřítko, o kterých jsme byli přesvědčeni, že jsou věčná. To byl první závan postmoderny, který nás navštívil. Člověk nemusí být zvláštní lumen, aby si

nedokázal nalézt i pro to nejzvrácenější dobré argumenty, napadá nás volně přepsaná Hegelova myšlenka z jeho *Malé logiky*. Vše se dá zdůvodnit a dobře zdůvodnit, i to, co je naprosto zřůdné.

Dnes už revoluce nic nezmohou, protože než se připraví k akci, už bude lidem podsunut jiný kontext, aniž by si toho lidé vůbec všimli, je to smutná doba.

SEZNAM LITERATURY

HEIDEGGER, Martin. *Die Grundbegriffe der Metaphysik*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1983. ISBN 3-465-01537-1.

HEIDEGGER, Martin. *Nietzsche*. Stuttgart: Verlag Günter Neske Pfullingen, 1961.

HEIDEGGER, Martin. *Unterwegs zur Sprache*. Tübingen: Verlag Günter Neske Pfullingen, 1959.

HEIDEGGER, Martin. *Zollikoner Seminare*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1987. ISBN 3-465-01764-1.

HUSSERL, Edmund. *Die Lebenswelt*. Dordrecht: Springer, 2008. ISBN 978-1-4020-6476-0.

JÜNGER, Ernst. *Chůze lezen*. Praha: OIKOYMENH, 1994. ISBN 80-85241-68-4.

NIETZSCHE, Friedrich. *Der Wille zur Macht*. Leipzig: Alfred Kroener Verlag, 1939.

(Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc. je vedoucí Katedry filosofie UK HTF a působí též na Katedře občanské výchovy a filosofie UK PedF.)